

Végzős óvodapedagógus hallgatók óvodaképe

Kálmán László

kalman.laszlo.02@szte.hu

SZTE JGYPK Alkalmazott Pedagógiai Intézet

A korszerű pedagógusképzés alapvető feladata a hallgatók rejtett, nem megfogalmazott nézeteinek feltárása, valamint a pedagógusjelöltek saját szemléletének kialakítása (Falus, 2004; Dudás, 2005). A pedagógus hallgatók nézeteivel kapcsolatos kutatások főként a képzésbe való belépés időszakra fókuszálnak, kevés információnk van a hároméves képzés végére kialakult nézetekről, melyek nagyban befolyásolják a gyakornoki időszak minőségét (Falus, 2004).

A 2021 májusában készült kutatásunkban végzős óvodapedagógus hallgatók (N=61) óvodaképét vizsgáltuk a dokumentumelemzés módszerével. Arra kerestük a választ, hogy számukra mit jelent egy jól működő, ideális óvoda.

A fogalmazások elemzése után a válaszokat tartalmi szempontból öt nagy kategóriába soroltuk, majd huszonegy alegységre tagoltuk. A hallgatók nézetei jól lefedik az óvodai alapprogram főbb elveit, gondolkodásukon határozottan érződik a gyermek- és családközpontúság. Minimális mennyiségű tartalmat találtunk viszont az ének-zene foglalkozásokkal, a munka jellegű tevékenységekkel, valamint a gyermekek mindennapos értékelésével és fejlődésük nyomon követésével kapcsolatban.

Kulcsszavak: óvodakép, óvodapedagógus-képzés, végzős hallgatók nézetei

Bevezetés

Az oktatási rendszerek sikerességének kulcsa a megfelelő minőségű pedagógus, s ennek biztosítását feltáró kutatásokkal kell megalapozni (Paksi, Veroszta, Schmidt, Magi, Vörös, Endrődi-Kovács és Felvinczi, 2015). Az óvodai nevelői tevékenység mélyebb és differenciáltabb megismerése jelenti a gyermekek fejlődésének leghatékonyabb útját (Kósáné, 2001). Falus úgy véli, hogy a pedagógussá válás folyamata jóval az egyetemre lépés előtt megkezdődik és sok évvel annak elvégzése után teljesedik ki (Falus, 2004). Annak ellenére, hogy a nézetek a pedagógusmesterségnek lényeges és nehezen megváltoztatható elemei, amelyek nagyban befolyásolják a pedagógus ismeretszerző és gyakorlati tevékenységét, a pedagógus hallgatók többsége anélkül jut túl a képzésen, hogy tudatosan átgondolná saját pedagógiai nézeteit, így ritkán tudatosulnak bennük azok az elvek, amelyek meghatározzák későbbi pályájukat (Falus, 2001). Éppen ezért a korszerű pedagógusképzés egyik alapvető feladata, hogy feltárja

a hallgatók rejtett, nem megfogalmazott nézeteit, és biztosítsa annak lehetőségét, hogy a pedagógusjelöltek reflexiók segítségével, felismeréseik megfogalmazásával ki tudják alakítani saját szemléletüket/felfogásukat (Falus, 2004). Hasonlóan vélekedik Dudás is, aki szerint a képzési folyamatban filterként funkcionáló nézetek feltárása a pedagógus-képzés szakszerűbbé és eredményesebbé tételének kulcsa (Dudás, 2005).

Kutatásunkban végzős óvodapedagógus hallgatók óvodaképét vizsgáltuk a dokumentumelemzés módszerével. Azon túl, hogy a hallgatóknak lehetőséget biztosítottunk nézeteik tudatosabb átgondolására, az eredmények által betekintést nyerhettünk abba is, hogy az elmúlt években tanultak, tapasztaltak hogyan jelennek meg az óvodapedagógus-jelöltek nézeteiben, tehát részben visszajelzésként szolgálhatnak képzésünk egyes szegmenseiről. Mindezekén túl, kutatásunk fenntartóknak és óvodavezetőknek is segítséget nyújthat azáltal, hogy részletesen megismerhetik a diploma megszerzése előtt álló, pedagóguspályára készülő hallgatók óvodával kapcsolatos nézeteit, elvárásait.

Elméleti áttekintés

A témával kapcsolatos hazai vizsgálatok és kutatások száma elenyésző, és azok is főként a képzés kezdő szakaszára, a belépő nézetek feltárására fókuszálnak. Ugyanakkor a pályakezdő, gyakornoki időszak mérföldké a pedagógusok életében, hiszen az egyetemi képzésen szerzett ismeretek és a mindennapi gyakorlat itt találkozik (Falus, 2004), ezért is érdemes megismerni a közvetlenül a munkába állás előtt álló nézeteiket is. Kissné és Patyi feltáró jellegű kutatásukban a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar elsőéves óvodapedagógus hallgatóinak (N=82) óvodaképét vizsgálták dokumentum- és metaforaelemzéssel. A képzés második hetében járó hallgatók óvodaképe többnyire romantikus és idealisztikus jegyeket tartalmazott, és csak részben harmonizált az Óvodai nevelés országos alapprogramjában foglaltakkal. A hallgatók metaforáiból kirajzolódó óvodakép a tudatos, szakértő nevelés helyett erősen hordozta a családdal és az otthonnal való azonosítást (Kissné és Patyi, 2018). Dudás a pedagógus-hallgatók belépő nézeteivel kapcsolatos hazai és nemzetközi tanulmányokat összegezte, amelyben a „saját pedagógia” megfogalmazásának fontosságát hangsúlyozta. A saját nézeteikkel tisztában levő hallgatók ugyanis nyitottabbak a képzés nyújtotta tapasztalatok befogadására. Elemzéséből megtudtuk azt is, hogy a képzésbe belépő hallgatók már kialakult nézetekkel rendelkeznek a pedagógusszakmával kapcsolatos kérdésekről (Dudás, 2005). A gyakorlati időszak meghatározó szerepét támasztják alá Hercz kutatásai, hiszen az intézmények rejtett tanterve nagyban befolyásolja az ott dolgozók nézeteit. A kialakult szokások, sémák és rutinok pedig a későbbiekben nehezen formálhatók (Hercz, 2002; 2005). Falus pedig arra hívja fel a figyelmet, hogy a pedagógusok csak azokat az új módszereket hajlandók és képesek magukévá tenni, amelyek illeszkednek nézetrendszerükbe (Falus, 2001).

A kutatás célja, kérdései

A végzős óvodapedagógus hallgatók konkrét nézeteinek, esetenként sajátos filozófiájának elemzésével arra kerestük a választ, hogy számukra mit jelent egy jól működő óvoda. Kíváncsiak voltunk arra, milyen szempontok mentén határozzák meg egy véleményük szerint ideális óvoda alapjait. Többek között arra is kerestük a választ, hogy az óvodaképek meghatározásakor melyek voltak a leggyakrabban előforduló kifejezések, kulcsszavak, valamint voltak-e olyan területek, amelyek meghatározóak az óvodai mindennapok során, ám a pedagógusjelöltek alig vagy egyáltalán nem említik meg. Végezetül nézeteiket, gondolataikat az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjához¹ való illeszkedés szempontjából is áttekintettük.

A pedagógus hallgatók nézeteivel kapcsolatos kutatások a képzésbe való belépés időszakára fókuszálnak. Tekintettel arra, hogy óvodapedagógus hallgatók óvodaképét a többéves óvodai gyakorlat lezárása után, a záróvizsga előtt néhány héttel még nem vizsgálták, kevés információ áll rendelkezésünkre megbízható hipotézisek megfogalmazására. Kiindulást jelenthet Kotcsy Beáta tanulmánya, mely szerint a diplomát szerzett pedagógus *„elméleti tudása és gyakorlati tapasztalatai alapján differenciált képpel rendelkezik a pedagóguspálya sajátosságairól, pedagógiai céljairól, azok megvalósítási lehetőségeiről, az iskola mint szervezet működéséről (...) Törekszik munkájában a gyermekek szempontjainak figyelembevételére. Képes a tapasztalatok szakszerű elemzésére, de még nehézséget okoz azok tárgyilagos, szakszerű értékelése”* (Kotcsy, 2011). Segítségünkre lehet Paksi és munkatársainak tanulmánya (2015), amely felhívja a figyelmet arra, hogy a pedagóguspályán való elindulást és a pályán maradást olyan tényezők befolyásolják, mint az intézményvezető személye és elvárásai, a munkakörülmények (csoportlétszám, a termék állapota, felszereltség, az intézmény földrajzi elhelyezkedése), a kollegiális és támogató munkahelyi légkör, valamint a pedagógusok munkáját segítő társszakmák (pl. pszichológus, szociális munkás) megléte (Paksi, Veroszta, Schmidt, Magi, Vörös, Endrődi-Kovács és Felvinczi, 2015). Feltételezésünk szerint ezen tényezők szerepelni fognak a hallgatók óvodaképében.

Módszerek

Kutatásunkban a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Óvodapedagógus-képző Tanszék végzős hallgatóinak óvodaképét vizsgáltuk. A nappali és a levelező tagozatos hallgatók egyaránt a minta részét képezték (N=61), akik között egyetlen férfi válaszadó volt. A pedagógusjelöltek azt a feladatot kapták, hogy írják le, milyen számukra egy jól működő óvoda. Kikötésként egyedül a terjedelem alsó határát

1 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról (2021. július 23.)

szabtuk meg, minimum 4.000 karakterben. A szabad fogalmazások elkészítése 2021 májusában, anonim módon történt. A pedagóguskutatások keretein belül a nézetek feltárására több módszer is rendelkezésünkre áll (pl. kérdőívek, interjúk, fogalomtérkép, metaforaelemzés, szereprepertoár-rács, szövegértelmezés) (Falus, 2004). Az adatok kinyerésére a dokumentumelemzés módszerét választottuk, mely olyan rétegeket tesz megközelíthetővé, amelyek más módszerrel nehezebben lehetséges (Falus, Tóth, Bábosik, Réthy, Szabolcs, Nahalka, Csapó és Mayer, 2004).

Eredmények

A hallgatók kellő alapossággal és átgondoltsággal foglalták össze gondolataikat a jól működő óvodáról. Az őszinte, személyes érzelmekben és tapasztalatokban gazdag írások alapján elmondható, hogy a hallgatók nézeteit több tényező is befolyásolta. Vélekedésüket meghatározták a gyermekkori óvodás élményeik, a kurzusukon elhangzott ismeretek, az óvodai gyakorlat tapasztalatai, a szakdolgozati kutatásuk eredményei, vágyaik és terveik, de egyes esetekben a szülőként gyermekük óvodájáról szerzett tapasztalatok is hatással voltak nézeteikre. További gyakorta megfigyelhető jelenség volt, hogy az írásokban a jól működő óvoda szinonimájaként az „ideális óvoda” kifejezést használták. Voltak egészen reális, de a valóságtól elrugaszkodott gondolatok is, ám a hallgatók minden ilyen esetben jelezték, hogy tisztában vannak ezen tervek szinte lehetetlen kivitelezésével. Ahogy az első táblázatban is láthatjuk, a fogalmazások elemzése után a válaszokat tartalmilag öt nagy kategóriába és azok további alegységeibe tudtuk szétbontani (1. táblázat).

1. táblázat: A „jól működő óvodát” meghatározó tényezők a végzős óvodapedagógus hallgatók nézetei alapján

Kategória	Alegységek
Tárgyi feltételek	Az óvoda elhelyezkedése
	Az épület jellege, állaga
	A csoportszoba tulajdonságai
	Az óvoda egyéb belső helyiségei
	Az óvoda udvarának jellemzői
	Az óvoda eszközei
Személyi feltételek	Az óvodavezetővel kapcsolatos elvárások
	A munkaközösség minősége, légkör
	Dolgozói létszám, munkakörök
	Egy csoporton belül dolgozók kapcsolata
	Óvodapedagógusi kompetenciák

Gyermekkép	Csoportlétszám
	Csoportösszetétel
	Gyermeki szükségletek
Óvodai mindennapok	Az óvodai nevelés általános feladatai
	Az óvodai élet tevékenységi formái
	Játék
	Óvodán kívüli programok
	Alternatív programok
Az óvoda kapcsolatrendszere	Családokkal való kapcsolattartás
	Az óvoda egyéb kapcsolatai

Tárgyi feltételek

A fogalmazások tartalmi elemzésekor érződött, hogy a tárgyi körülmények meghatározása rendszeresen és dominánsan megjelenik, sőt az elkészített írások többsége a külső, tárgyi körülmények meghatározásával kezdődött. Ahogyan a 2. táblázatban is látható, a tárgyi feltételeket hat alcsoportra osztottuk. Ezen kategóriában a hallgatók számára az egyik legfontosabb szempont az intézmény kevésbé forgalmas, csendes, nyugodt, zöld övezetben való elhelyezkedése volt. A megkérdezettek – a családok igényeit szem előtt tartva – válaszaikban gyakran kitértek a jó megközelíthetőségre is, legyen szó autóról, kerékpárról vagy tömegközlekedési eszközről (pl. megfelelő autó- és kerékpárút, lebetonozott járda, parkolási lehetőség). A pedagógiai tudatosság jól tetten érhető volt azon elvárásokban, amelyekben a pedagógusjelöltek arról írtak, hogy az interaktívabb, óvodán kívüli foglalkozások megvalósítása érdekében hasznos lenne az óvoda közelében egy-egy esetleges erdő, park, vízpart, kisbolt, gyógyszertár, piac, posta stb. megléte is. A „jól működő óvoda” településtípusát tekintve a hallgatók a nagyvárossal szemben egyértelműen a kisvárosi és falusi óvodákat preferálták. Indoklásukban itt is a családok és a gyermekek kerültek középpontba, akik – a hallgatók véleménye szerint – egy kisebb településen jobban ismerik egymást, ezáltal elősegítve a sikeres pedagógiai munkát.

Az épülettel kapcsolatban egységes volt azon elvárás, miszerint kinézetét illetően a hétköznapi ember számára is felismerhető legyen, hogy egy nevelési intézményről van szó. A hallgatók szerint ezt kellemes, barátságos színekkel és (a gyermekek számára is ismerős) formákkal, mintákkal, valamint rendezett, tiszta és esztétikus környezettel lehet megvalósítani. Mindezeket túl egy modern és korszerű épületet álmodtak meg a válaszolók, tágas, nyitott és világos terekkel. Nem volt konszenzus az emeletek számáról és a gyermekek lépcsőzésének szükségességéről, egyetértés volt viszont az akadálymentesítettségről, valamint a vidám, nyugalmat árasztó, családbarát belső terekről. Az elmúlt évek gyakorlati tapasztalata érződött a biztonsággal kapcsolatos

elvárásaikban, miszerint a kapu és a kerítés minőségére, valamint a ki- és beléptetés rendszerére komoly hangsúlyt fektetnének.

A csoportszoba méretével kapcsolatban egyetlen válaszban olvashattunk a törvényileg előírt m²/gyermek meghatározásról, ehelyett inkább általánosságban, a *tágas, elegendően nagy, a gyermekek létszámához igazított* kifejezések jelentek meg. Az egyik leggyakoribb elvárást a gyermekekhez méretezett, elegendő számú, biztonságos bútorok (pl. asztalok, székek, öltözőszekrények) jelentették. A terepgyakorlatok során tapasztalt csoportszobai tematikus blokkok a fogalmazásokban is visszatükröződtek, a hallgatók a következőket említették meg a leggyakrabban: játszószőnyeg, babaszoba, mesesarok/drámasarok, galéria, pihenősarok, természetsarok, kézműves sarok/alkotó asztal. A hallgatók többször is jelezték, hogy a játéktérületek akkor jók, ha megfelelően vannak elválasztva egymástól, valamint ha a berendezés nem akadályozza a gyermekek játéktevékenységét. Az évszakhoz, ünnepekhez alkalmazkodó dekoráció, valamint a gyermeki munkákat is felhasználó teremdíszítés szintén fellelhető volt néhány válaszban. Kiemelt elvárás volt a csoportonkénti külön öltöző és mosdó, amelyek a hiányukból fakadó rendszeres konfliktusok megszüntetését és a gördülékenyebb mindennapokat segítené elő.

Az óvoda további belső helyiségeit tekintve egyértelműen a tornaterem/tornaszoba iránti igény volt a legnagyobb. A hallgatók jól felismerték a gyermekek mozgásfejlődésének fontosságát, ezt rendszeresen ki is emelték. A pedagógusjelöltek úgy vélik, hogy a rugalmasabb óvodai mindennapokat segíthetné elő egy különálló ebédlő, így a gyermekeknek nem a csoportszobában kellene étkezniük. Elvárásaik között szerepelt továbbá egy fejlesztőszoba és egy sószoba is. Gyermekközpontú gondolkodásukat jól jelzi az is, hogy a felnőttek számára kialakított helyiségekről (pl. öltöző, könyvtárszoba, iroda) ritkábban esett szó.

A válaszok alapján az óvodaudvar akkor ideális, ha nagy és tágas, rendezett és tiszta, valamint sok izgalmat rejt magában. Mivel a hallgatók az udvarra a szabad játékon túl az óvodai foglalkozások, tevékenységek aktív részeként tekintenek, így számukra fontos kritérium volt, hogy az egész évben használható legyen (pl. árnyék biztosítása nyáron, eső esetén fedett terasz). Úgy vélik, a szabadtéri játék lehetőségeit gazdagíthatja az is, ha betonos, füves, homokos és gumis borítású blokkokkal is rendelkezik az udvar. A válaszokban gyakran szó esett a sokrétű és modern udvari játékokról, amelyek között minden korosztály megtalálhatja a számára megfelelőt (pl. csúszdák, hinták, homokozó, libikóka, mászóka, sportpálya, padok). A biztonság itt is kiemelt figyelmet kapott az udvari játékok rendszeres ellenőrzésének igénye által. Gyakran megjelenő elem volt a gyermekek által gondozott óvodakert gondolata is, amit az udvar részeként képzelnek el a válaszadók.

A dolgozatokban megemlített eszközöket benti és kinti (pl. motor, roller, labda, bicikli, homokozójáték), valamint gyermek és felnőtt kategóriákra bonthatjuk, de leginkább a benti gyermekeszközökről, azon belül is a játékokról esett szó. Ezzel kapcsolatban egyik kritérium a megfelelő mennyiség és minőség, valamint a gyermeki igények minél teljesebb kielégítése volt. A hallgatók jövőbeni munkájuk során, a megfelelő eszközökkel, ingergazdag környezetet teremtenének meg, mely a tapasztalati megismerést segítené elő,

s ehhez esztétikus, színes, figyelemfelkeltő tárgyakat használnának. Emellett törekednének arra, hogy a csoportjukban megtalálható eszközök megfelelőek legyenek a gyermekek egyéni fejlettségi szintjének, érdeklődési körének. A játékokat rendszeresen frissítenék, ennek során figyelembe vennék a tanult játéktípusokat (gyakorló, szerep, szabályjáték) is. Többször megjelent a válaszokban a tematikus játékrendszerzés és az átláthatóság, ami a gyermekek számára is segítséget nyújt. Gyakori szempont volt a biztonságos eszközök könnyű hozzáférhetősége, ezzel is elősegítve a gyermekek önállóságát. Ezeken túl kizárólag fejlesztő céllal integrálnák munkájukba a modern, 21. századi digitális eszközöket, amelyekkel a foglalkozások színesebbé tétele lenne a cél.

2. táblázat: Végzős óvodapedagógus hallgatók leggyakoribb elvárásai az óvoda tárgyi feltételeivel kapcsolatban

Alegység	Leggyakrabban használt kifejezések
Az óvoda elhelyezkedése	természetközelség, megközelíthetőség, nyugodt, csendes környezet
Az épület jellege, állaga	korszerű, biztonságos, barátságos
A csoportszoba tulajdonságai	gyermekközpontúság, tematikus blokkok szerinti elrendezés, saját öltöző és mosdó igénye
Az óvoda egyéb belső helyiségei	tornaszoba/ tornaterem, fejlesztőszoba, sószoza
Az óvoda udvarának jellemzői	egész évben használhatóság, sokrétű játékok, különböző talajtípusok megléte
Az óvoda eszközei	A gyermeki igények és az egyéni fejlettségi szint kielégítése, IKT-felszereltség, az eszközök gyermekek által elérhető helyen való tárolása

Személyi feltételek

Ahogy a harmadik táblázatban is látható, a következő nagy kategóriánk középpontjában a személyi feltételekkel kapcsolatos nézetek állnak, melyeket tartalmilag öt alcsoportra osztottunk. Az óvodavezető személyével és munkájával kapcsolatban meglepően sok szempontot tartalmaztak a fogalmazások. A hallgatók véleménye szerint egy jól működő óvoda vezetője tapasztalt, jártas a gyermekek gondozásában és nevelésében, jó szervező- és kommunikációs készséggel rendelkezik, határozott, de partnerként tekint a dolgozókra és a szülőkre egyaránt, akik bármikor bizalommal fordulhatnak hozzá. Szerintük továbbá a jó óvodavezető ismérve az is, ha naprakész, kézben tartja az irányítást és a közösséget, valamint széleskörű kapcsolatokat alakít ki és ápol. Mindezen túl ritkábban ugyan, de a következő jelzők is megjelentek néhány válaszban: elkötelezett, empátikus, demokratikus, céltudatos, talpraesett, nyitott, odaadó, lelkiismeretes, segítőkész.

Külön alcsoportba kerültek a munkaközösséggel, munkahelyi légkörrel kapcsolatos nézetek. A pedagógusjelöltek válaszaikban rendszeresen kiemelték a megértésen alapuló, összehangolt, nyugodt nevelőmunka fontosságát, ugyanis eddigi tapasztalataik alapján jól felismerték azt aényt, hogy a kollektíva hangulata kihat a gyermekközösségre is. Többen is megjegyezték, hogy a felnőttek élő példaként állnak a gyermekek előtt, így viselkedésük kiemelt szerepet tölt be. A dolgozatokban érződött, hogy a hallgatók szeretnének egy nyitott, egymást elfogadó, együttműködő munkaközösség része lenni. Egy olyan közösségé, ahol – véleményük szerint – közösek a célok, a kollégák kompromisszumképesek és rugalmasak, rendszeresen kommunikálnak egymással, ezáltal a felmerülő nézeteltéréseket is tisztelettel meg tudják vitatni. A hallgatók fontosnak tartják azt is, hogy az óvoda összes dolgozója egyenrangú félként tekintsen a másikra, kölcsönös tisztelettel és odafigyeléssel forduljanak egymáshoz, becsüljék meg és segítsék társaikat. A közösségépítés részeként rendszeresen megjelent a válaszokban a csapatépítő események (kirándulás, kötetlen beszélgetés, pszichológus bevonása) iránti igény is.

A végzős óvodapedagógus-jelölteknek határozott elképzelésük volt egy jól működő óvoda dolgozói létszámáról és az ottani munkakörökről is. A csoportonkénti két óvodapedagógus plusz egy dajka összetétel mellett a pedagógiai asszisztensek munkájára is nagy igényt tartanának a hallgatók. Volt, aki tisztában volt a pedagógiai asszisztensek törvényileg előírt létszámával, de akadt olyan, valóságtól elrugaszkodott válasz is, amelyben csoportonként a két pedagógus mellé még két asszisztent is elvárnának a mindennapok során. (A szakkifejezéseket tekintve a pedagógiai asszisztens helyett többször is *pedagógiai segéd*-et írtak.) Többen is megemlítették a dajkák túlterheltségét, amely által kevés idejük marad a csoport tényleges segítésére, ezért úgy gondolják, ennek orvoslására megoldás lenne egy külön takarító és egy konyhás alkalmazása. Mindezekon túl a válaszokban felváltva olvashattuk a teljes állású gyógypedagógus, logopédus, fejlesztőpedagógus iránti igényt is. Minimális alkalommal jelent meg a gyógytornász, a pszichológus, a gondnok, az óvodatitkár, a szociális munkás, a szakács, valamint a különböző szakköröket vezető pedagógus szükségessége.

Az egész óvodai nevelőtestületen túl külön kis, apró közösségeket alkotnak az egy csoporton belül dolgozó pedagógusok és a pedagógiai munkát közvetlenül segítő munkatársak. Ezzel kapcsolatban is számos gondolatot olvashattunk, melyek egy különálló alcsoportba kerültek. A hallgatók úgy vélik, a pedagógus-pedagógus kapcsolat akkor igazán hatékony, ha a közös munka megkezdése előtt egyeztetik elképzeléseiket, nevelési stílusukat, kitűzött céljaikat, megvalósítandó ötleteiket, valamint minden olyan momentumot, amely a gyermekek eredményes fejlődése, nevelése érdekében fontos. A válaszadók fontosnak tartják, hogy a társ-óvodapedagógusok a kettős nevelés elkerülése érdekében egy szemléletet valljanak, kapcsolatukra a nyitottság, az elfogadás és a segítőkészség legyen jellemző. A pedagógus-dajka/pedagógus-pedagógiai asszisztens kapcsolatánál a hallgatók kiemelték a kölcsönös tiszteletet, valamint azt, hogy az óvodapedagógusok semmiképpen se nézzék le a dajkákat/pedagógiai asszisztenseket, hanem együttműködve, egymást kiegészítve dolgozzanak. Szintén fontosnak tartották az

egy csoportban dolgozó kollégák közötti szeretetteljes kommunikációt, a problémák őszinte megbeszélését és annak szem előtt tartását, hogy munkájuk közép-pontjában a gyermekek állnak.

A hallgatók egyetértettek abban, hogy az óvodapedagógus személyisége meghatározó a gyermekek számára. Válaszaikban rendszeresen kifejtették nézeteiket azzal kapcsolatban, hogy melyek azok a készségek, képességek, amelyek megléte elvárható egy jó pedagógustól. Legtöbbször a megfelelő szakmai felkészültséget említették meg, mely alatt a fejlődéslélektani és pedagógiai kutatások eredményeinek alapos ismeretét, a meglévő tudás gyakorlatban való alkalmazását, valamint az ismeretek szakmai továbbképzéseken történő rendszeres frissítését értették. A szakmai mellett a módszertani felkészültség is nagy gyakorisággal volt felfedezhető a fogalmazásokban, mellyel kapcsolatban leginkább a korszerű, adaptív módszerek alkalmazását, a sokszínű módszertani kultúrát és az innovációt emelték ki. Gyakoriságát tekintve a képzeletbeli dobogó harmadik fokára a demokratikus nevelési stílus alkalmazása és a kommunikációs készség került, ez utóbbi kapcsán a hallgatók a gazdag szókincs, valamint a gyermekekkel, szülőkkel és a kollégákkal való beszédstílus jelentőségét hangsúlyozták. Mindezekben túl ritkábban ugyan, de a következő jelzők is megjelentek: hivatástudat, nagy fokú gyermekszeretet, kreativitás, következetesség, türelem és empátia.

A hallgatók szerint egy jó pedagógus törekszik az új ismeretek rendszeres, napi szintű átadására, az ingergazdag környezet megteremtésére, a fejlesztendő területek közötti egyensúly megtartására, a sokoldalú tapasztalatszerzés biztosítása érdekében a változatos tevékenységek megteremtésére, a differenciált bánásmód alkalmazására, a prevenció elősegítésére, az egyéni fejlettség és aktuális érzelmi állapot figyelembevételére, ezáltal a gyermekek kíváncsiságára, érdeklődésére való építésre (3. táblázat).

3. táblázat: Végzős óvodapedagógus hallgatók leggyakoribb elvárásai az óvoda személyi feltételeivel kapcsolatban

Alegység	Leggyakrabban használt kifejezések
Az óvodavezetővel kapcsolatos elvárások	közösségépítő, kapcsolattartó, együttműködő
A munkaközösség minősége, légkör	közös célok, kommunikációs és konfliktusmegoldó készség, csapatépítő események
Dolgozói létszám, munkakörök	a dajkák túlterheltsége, a pedagógiai asszisztens és a gyógypedagógus iránti fokozott igény
Egy csoporton belül dolgozók kapcsolata	azonos nevelési stílus, szeretetteljes kommunikáció, kölcsönös tisztelet, partneti kapcsolat
Óvodapedagógusi kompetenciák, feladatok	szakmai felkészültség, gazdag módszertani kultúra, demokratikus nevelési stílus, megfelelő kommunikációs készség

Gyermekkép

A hallgatók gyermekekről alkotott nézetei nagy egyezést mutattak az Óvodai nevelés országos alapprogram alapelveivel, miszerint az óvodai nevelésben a gyermeki személyiséget elfogadásnak, tiszteletnek, szeretetnek, megbecsülésnek és bizalomnak kell körülvennie. Gyermekképükben tisztán látták azt is, hogy az óvodai nevelés alapelveinek megvalósítása érdekében kiemelt fontosságú feladat a gyermekek testi-lelki szükségleteinek kielégítése és az érzelmi biztonságot nyújtó derűs, szeretetteljes óvodai légkör megteremtése. A pedagógusjelöltek rendszeresen hangsúlyozták, hogy a jól működő óvodában minden gyermek egyedi, és szeretnének egy olyan intézményben dolgozni, ahol a biztonságos, derűs légkört minden dolgozó magára nézve kötelezőnek tekinti, ezáltal elősegítve a gyermek örömteli óvodás éveit. Olyan pedagógusok szeretnének lenni, akikben a gyermekek megbíznak, akikre számíthatnak, és akikhez bármilyen kérdésben szeretettel és bizalommal fordulhatnak.

A hallgatók válaszaiban jól érződött, hogy az óvodai terepgyakorlatok során komoly tapasztalatokat gyűjtöttek a csoportok létszámát illetően. Ahogy a 4. táblázatban is látható, egyöntetűen megemlítették, hogy a túl nagy létszám megnehezíti az óvodai élet szervezését, a foglalkozások, tevékenységek lebonyolítását. Úgy vélik, hogy a kisebb létszám a szabad játék és a foglalkozás során is nagyban elősegíti a nyugodt légkör megalkotását. A csoportok létszámát illetően számos válasz érkezett. Volt, aki a csoportszoba méretéhez és az ott dolgozók létszámához igazítaná a gyermekek számát, ám konkrét adatok megadása alapján a 10 és 22 fő közötti létszámot tekintenék optimálisnak egy jól működő óvodában. Gyakran megjegyezték, hogy kevés helyen valósul meg az ideális létszám, így ezzel kapcsolatban nincsenek elvárásaik.

A válaszokban rendszeresen említést tettek a csoportösszetételről, ezzel kapcsolatos nézeteiket szintén nagyban befolyásolta az óvodában szerzett tapasztalatuk. Tisztában vannak azzal, hogy mindkét összetételnek egyaránt vannak előnyei és hátrányai. A vegyes csoport előnyei közé sorolták a nagyobb gyermekek mintaadását, a kisebb társaiknak való segítségnyújtását, mely által az újonnan érkezők gyorsan elsajátítják a csoport szokásrendszerét, és így a fejlődésük is pozitívan alakul. Nehézségként a részletesebb pedagógiai tervezést említették. A tiszta csoport legnagyobb előnyeként a társak állandóságát emelték ki, amely egy erős és összetartó közösséghez vezethet, valamint úgy vélik, hogy az óvodai barátok azonos osztályba kerülése elősegítheti a sikeres iskolakezdést is. A válaszadók közel fele egyértelmű állást foglalt az általa preferált csoportösszetételről: ennek alapján 44,4%-uk a vegyes csoport, míg 40,8%-uk a tiszta csoport mellett tette le a voksát, míg 14,8%-uk egyelőre úgy érzi, hogy kevés tapasztalata van ahhoz, hogy biztosan tudjon dönteni.

4. táblázat: A végzős óvodapedagógus hallgatók gyermekképevel kapcsolatos leggyakoribb tényezők

Alcsoport	Leggyakrabban használt kifejezések
Gyermeki szükségletek	biztonságos és szeretetteljes óvodai légkör, testi-lelki szükségletek kielégítése, bizalmas gyermek-felnőtt kapcsolat
Csoportlétszám	a túlszűfolttság nehézségei, a kisebb létszám előnyei, ideális csoportlétszám, 15-20 fős csoportok
Csoportösszetétel	nagyobb gyermekek mintaadása, részletesebb pedagógiai tervezés, óvodás osztálytársak és a sikeres iskolakezdés kapcsolata

Óvodai mindennapok

Az óvodai nevelés általános feladatait tekintve a gyermekek sokoldalú, harmonikus fejlesztése rendszeresen megjelent a hallgatók óvodaképeiben. Még ha nem is az alapprogram által megjelölt hármast bontásban, de számos utalást találtunk a fejlesztések fő irányaira, az egészséges életmód és testi fejlődés alakítása, a szocio-emocionális nevelés és értelmi fejlesztés megvalósítására. A válaszok alapján jól érzékelhető volt, hogy a hallgatók a legnagyobb hangsúlyt egyértelműen a szokás- és szabályrendszer kialakítására helyezték, melyben – véleményük szerint – a napi- és heti rend fontos szerepet játszana. Többször is megfogalmazták, hogy az óvoda a gyermekek közösségi létének elindítója, ezért kiemelten fontosnak tartják, hogy pozitív példával találkozzanak. Többen is megemlítették, hogy a jól működő óvoda ellenáll az iskolásítási törekvéseknek, de segít a szülőknek és az iskoláknak az iskolaérettség fokának megállapításában.

Az alapprogram a mindennapi élet tevékenységformáit a következőkben határozza meg: *Verselés, mesélés; Ének, zene, énekes játék, gyermektánc; Rajzolás, festés, mintázás, kézi munka; Mozgás; A külső világ tevékeny megismerése; Munka jellegű tevékenységek; Játék.* A fogalmazásokat aszerint is áttekintettük, hogy ezen tevékenység típusok hogyan és milyen arányban jelentek meg a válaszokban. (A játékkal kapcsolatos nézetek olyanmire domináltak, hogy külön alcsoportban foglalkozunk vele.) Leggyakrabban a külső világ tevékeny megismerése témájú foglalkozások elemei voltak felfedezhetőek, melyekhez a gyakorlatban a matematikai ismeretek is hozzátársulnak, bár ezt mindössze egyszer említették meg. Ehelyett főként a külső világ tevékeny megismerése tárgyú foglalkozások témáiról olvashattunk többet, melyek leggyakrabban a jeles napokra és a néphagyomány ápolására, az állatok megismerésére, a közlekedés alapvető szabályaira, a szelektív hulladékgyűjtésre, valamint az egészséges életmód egyes elemeire (pl. fogmosás, kézmosás, rendszeres gyümölcsfogyasztás) fókuszáltak. A második leggyakrabban megjelent tevékenység típus a mozgás volt, ugyanis a hallgatók tisztában voltak

azzal, hogy a mozgás lételeme a gyermeknek, alapvető szüksége az egészséges életnek. Éppen ezért az óvoda egyik fő feladatának tekintik a gyermeki mozgásigény kielégítését, melyet minél komplexebben, az udvart és a friss levegőt kihasználva, a különböző sportágak megismertetésével valósítanak meg. Az előzőeknél ritkábban olvashattunk a rendszeres mesélés fontosságáról, mely a hallgatók szerint leginkább a fantáziát és a figyelmet fejlesztheti. A meséhez hasonló gyakorisággal jelentek meg a kézműves foglalkozással kapcsolatos gondolatok, melyek fókuszában a finommotorika fejlesztése, valamint a szabad játék alatti kézműves sarok rendszeres üzemeltetésének igénye szerepelt. Minimálisan, mindössze egy-két alkalommal jelentek meg az ének-zenei elemek, valamint a munka jellegű tevékenységek, így valószínűsíthető, hogy a hallgatók ezeket a területeket kevésbé tartják fontosnak az óvodai mindennapok során.

A pedagógusjelöltek válaszaiban jól érződött, tisztában vannak azzal a ténnyel, hogy a kisgyermek elemi szüksége, ezáltal az óvodai lét alapja a játék. Véleményük szerint az élményszerzés, a tapasztalatszerzés, az ismeretek elsajátítása, tehát a fejlődés megvalósulási módja az önfeledt játék. A játékos tevékenységeken belül is kihangsúlyozták a szabad játék dominanciáját, melyhez a megfelelő feltételek (pl. tér, idő, eszköz) biztosítását szükségsszerűnek tartják. A képzés során tanultak tükröződtek vissza azon gondolataikban is, amikor a különböző fejlettségi szintekhez köthető (gyakorló, építő, szabály, szerep) játéktípusokról írtak. Továbbá fontosnak tartják az óvodapedagógus játékfolyamatban betöltött szerepét, mellyel kapcsolatban főként a betanítást, a magyarázatot, valamint a háttérből történő irányítást és a szükség esetén történő közbelépést említették.

A hallgatók gyakran tettek említést az óvodán kívüli programokról, így az ezzel kapcsolatos gondolataik külön alcsoportot alkotnak. Úgy vélik, érdemes a gyermekek mindennapjait minél izgalmasabb és tartalmasabb programokkal színesíteni, ugyanis a széleskörű tapasztalatszerzés elősegítheti az ismeretek elsajátítását. Továbbá azt is kiemelték, hogy az együtt szerzett, pozitív élmények egész életükre beléjük ivódhatnak, ezáltal nyitottabbá válhatnak a körülöttük levő környezet iránt. A hallgatók által megemlített óvodán kívüli programok a kisebb (tanulmányi) sétákon és kirándulásokon túl a következők voltak: bábszínház, fűvészkert, állatkert, könyvtár, múzeum, tűzoltóság, tanyavilág, nemzeti parkok, tömegközlekedési eszközök.

A hallgatók lelkesen számoltak be jövőbeni terveikről, melyek többsége tartalmazott valamilyen alternatív programot. Leggyakrabban az integrált-inkluzív nevelés iránti igény jelent meg. A hallgatók egységesen úgy vélték, hogy a szellemi vagy testi korláttal élő gyermekkel való óvodai együttlét az elfogadás mellett további fontos készségeket fejleszt. Többször is megjelent a játékos idegennyelv-oktatás iránti igény, mely mellett a korai nyelvtanulás hatékonyságával érveltek. A reformpedagógiák közül egyértelműen a Montessori-pedagógia jelent meg legtöbbször, a Freinet- és a Waldorf-pedagógiával szemben. Az eddigieknél kevesebbszer ugyan, de a hallgatók jövőbeni alternatív programjainak középpontjában említésre került még a Zöld Óvoda iránti igény, a művészet és a mozgás dominanciája, a tehetséggondozás, a kisebbségi nevelés, valamint a néphagyomány-örzés. Bár nem alternatív program, de számos alkalommal megjelent a

digitális eszközök helyes és tanító célzatú használatának óvodai mindennapokba való integrálása iránti igény. Többen is igényüket fejezték ki az itt megjelölt programokkal kapcsolatos továbbképzéseken való részvétel iránt (5. táblázat).

5. táblázat: Végzős óvodapedagógus hallgatók nézetei az óvodai nevelés mindennapjairól

Alegység	Leggyakrabban használt kifejezések
Az óvodai nevelés általános feladatai	sokoldalú, harmonikus fejlesztés, szokás- és szabályrendszer kialakítása, iskolásítási törekvések ellenzése
Az óvodai élet tevékenységi formái	a külső világ tevékeny megismerése tárgyú foglalkozásokkal kapcsolatos témák, a mozgás mint a gyermekek alapvető szükséglete
Játék	a játék mint az óvodai lét alapja, a szabad játék dominanciája, a pedagógus szerepe a játéktevékenységben
Óvodán kívüli programok	a sokszínű tapasztalatszerzés elősegítése, a közösen szerzett pozitív élmények jótékony hatása, a környezetbarát szemlélet megalapozása
Alternatív programok	integrált-inkluzív nevelés, játékos idegennyelv-oktatás, Montessori-pedagógia

Az óvoda kapcsolatrendszere

A válaszok alapján határozottan kijelenthető az a tény, hogy a hallgatóknak nagyon fontos az óvoda és a család harmonikus kapcsolata, ugyanis egyértelműen erre vonatkozóan találtuk a legtöbb tartalmat a fogalmazásokban. A pedagógusjelöltek gyakran említették az alapprogram azon paragrafusát, amely kimondja, hogy a gyermekek nevelése elsősorban a család joga és kötelessége, az óvoda kiegészítő, esetenként hátránycsökkentő szerepet tölt be. Éppen ezért fontosnak tartják, hogy az óvoda megfelelően egészítse ki, folytassa a családi színtérben több éve megkezdett nevelési folyamatot, hiszen a nevelés akkor tud eredményes és hatékony lenni, ha otthon és az óvodában is hasonló szokás- és szabályrendszer alakul ki. A családi nevelés megfelelő kiegészítése érdekében több ajánlást is megfogalmaztak a hallgatók. Fontosnak tartják, hogy a pedagógus már a gyermek óvodába indulása előtt megismerkedjen a családokkal, felmérje azok helyzetét, a gyermek egyéni sajátosságait, igényeit. Úgy vélik, hogy a jól működő óvodának figyelembe kell vennie a szülők véleményét, igényeit, valamint tiszteletben kell tartania a családok hagyományait, nézeteit. Az óvoda és a család együttműködésével kapcsolatban gyakori kifejezés volt a partneri kapcsolat és kölcsönös tisztelet is, melyeknek alapjául a napi szintű kommunikációt emelték ki a válaszadók. Egy jól működő óvodában

a hallgatók elvárják a pedagógus részéről, hogy rendszeresen tájékoztassa a szülőt a gyermekéről, cserébe az optimális szülői magatartást a pedagógusba vetett bizalomban jelölték meg. Ezenkívül mindkét féllel szemben elvárás, hogy bátran kérjék egymás segítségét, egészséges vitakultúrával rendelkezzenek és kompromisszumképesek legyenek. A kapcsolattartás formáját tekintve a hallgatók a szülői értekezlet, a fogadóóra, a szülői fórumok és a családlátogatás mellett a különböző óvodai családi rendezvények és ezek jótékony hatásait említették leggyakrabban.

Fogalmazásaikban az óvodán kívüli kapcsolatok fontosságára is felhívták a figyelmet a hallgatók. Úgy vélik, hogy az intézményi célok, feladatok, valamint a gyermekek személyiségének minél teljesebb fejlesztése érdekében külső intézményekkel is előnyös a jó kapcsolat ápolása. A hallgatók a bölcsődével és az iskolával való kapcsolatot hangsúlyozták leggyakrabban, kiemelve az átmenetek gördülékenységének elősegítését. A gyakorisági sorrendet tekintve ezt követte az olyan közművelődési intézményekkel való kapcsolat, mint a bábszínház, a művelődési ház és a könyvtár. A hallgatók az eddigieknél kevesebbszer ugyan, de több alkalommal is megemlítették a pedagógiai szakszolgálat egyes intézményeit (szakértői bizottság, nevelési tanácsadó, logopédus, pszichológus), valamint a gyermekvédelmi intézményeket (pl. Gyermekjóléti szolgálat). Itt érdemes megjegyezni, hogy a hallgatók kevésbé látják át ezen intézmények rendszerét, egymással való kapcsolatát. Többször is fellelhetőek voltak a gyermekorvossal, a védőnővel, a fenntartókkal és más óvodákkal való kapcsolat iránti igények. Az óvoda külső kapcsolatainak tekintetében elvértve olvashattunk még állatkertekről, sportegyesületekről, gyermekzenészekről, környezetvédelmi szervezetekről, valamint egy alkalommal az Oktatási Hivatal is szóba került (6. táblázat).

6. táblázat: Végzős óvodapedagógus hallgatók legfőbb nézetei az óvoda kapcsolatrendszeréről

Alegység	Leggyakrabban használt kifejezések
A családokkal való kapcsolattartás	az óvoda mint a családi nevelés kiegészítője, a családi rendezvények pozitív hatásai, partneri kapcsolat, kölcsönös tisztelet és bizalom
Az óvoda egyéb kapcsolatai	a gyermekek széleskörű fejlesztése, az intézményi átmenetek (bölcsőde-óvoda-iskola) sikeressége, a közművelődési intézményekkel való kapcsolat fontossága

Összegzés

Kutatásunkban közvetlenül a diplomaszerezés előtt álló óvodapedagógusok óvodaképet vizsgáltuk a dokumentumelemzés módszerével. A hallgatók kellő alaposággal és átgondoltsággal foglalták össze gondolataikat a jól működő óvodáról. Határozott elképzeléseik vannak arról, hogy a jövőben milyen óvodában és hogyan szeretnének

dolgozni. Összinté, személyes tapasztalatokban gazdag nézeteiket számos tényező befolyásolta. Bár előfordult néhány, a valóságtól egészen elrugaszkodott gondolat, Kotcsy állítása beigazolódott, ugyanis a pedagógusjelöltek differenciált képpel rendelkeznek a pedagóguspálya sajátosságairól, pedagógiai céljairól, azok megvalósítási lehetőségeiről, valamint az óvoda mint szervezet működéséről (Kotcsy, 2011). A fogalmazások elemzése után a válaszokat tartalmilag öt nagy kategóriába és azokat további huszonegy alegységbe bontottuk szét, melyek tartalmazták a Paksi és munkatársai (2015) által megjelölt tényezőket. Legdominánsabban a családokkal való kapcsolattartással, a tárgyi feltételekkel, valamint az óvodai nevelés feladataival kapcsolatos állítások jelentek meg. Mindenképpen elgondolkodtató az a tény, hogy az ének-zene foglalkozásokkal, a munka jellegű tevékenységekkel, valamint a gyermekek mindennapos értékelésével, fejlődésük nyomon követésével kapcsolatban minimális mennyiségű tartalmat találtunk. A hallgatók nézetei jól lefedik az óvodai alapprogram főbb elveit. Gondolkodásukon határozottan érződött a gyermek- és családközpontúság, a jól működő óvodával kapcsolatos elvárásaik és igényeik középpontjában egyértelműen a gyermekek és a családok segítése áll. A helyes szakkifejezések használatával kapcsolatban némi hiányérzetünk volt, továbbá jól kirajzolódott az a jelenség is, hogy a hallgatók minimális tudással rendelkeznek a pedagógiai szakszolgálatról és a különböző gyermekvédelmi intézmények rendszeréről, azok feladatairól és szerveiről. Bár az eredmények megbízhatósága végett a kutatást érdemes lenne nagyobb mintán, több óvodapedagógus-képző tanszéket bevonva újra elvégezni, úgy gondoljuk, hogy már a most bemutatott eredmények is hasznosak lehetnek mind a képzésünk, mind a friss diplomás hallgatókat alkalmazó óvodák számára.

Irodalom

- 363/2012. (XII. 17.) *Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról* 2021. július 23.
- Dudás Margit (2005). A belépő nézetek feltárása – bevezetés a „saját pedagógiába” In: Bárdossy Ildikó, Forray R Katalin és Kéri Katalin (szerk.): *Tananyagok a pedagógia szakos alapképzéshez*. Bölcsész Konzorcium, Budapest. 150–170.
- Falus Iván (2001). Pedagógus mesterség – pedagógiai tudás. *Iskolakultúra*, **11**. 2. sz. 21–28.
- Falus Iván (2004). A pedagógussá válás folyamata. *Educatio*, **13**. 3. sz. 359–374.
- Falus Iván, Tóth Istvánné Környei Márta, Bábosik István, Réthy Endréné, Szabolcs Éva, Nahalka István, Csapó Benő és Mayer Miklósné Nádasi Mária (2004): *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.
- Hercz Mária (2002). A szakképzésben dolgozó tanárok gondolkodása tanítványaik kognitív fejlődéséről. *Társadalom és Gazdaság*, **24**. 2. sz. 251–269.
- Hercz Mária (2005): Pedagógusok szakember- és gyermekképe (gondolatok a kognitív fejlődésről vallott nézetek megismerése közben). *Magyar Pedagógia*, **105**. 2. sz. 153–184.

- Kissné Zsámboki Réka és Patyi Gábor (2018): Angyalkertek egykor és ma – Az óvodapedagógus hallgatók metaforáiban megjelenő óvodakép pedagógiatörténeti vonatkozásai és jelenkori sajátosságai. *Képzés és Gyakorlat* **16.** 4. sz. 17–28.
- Kósáné Ormai Vera (2001). *A mi óvodánk*. Okker Kiadó, Budapest.
- Kotschy Beáta (2011, szerk.): *A pedagógussá válás és a szakmai fejlődés sztenderdjei*. Eszterházy Károly Főiskola, Eger.
- Paksi Borbála, Veroszta Zsuzsanna, Schmidt Andrea, Magi Anna, Vörös András, Endrődi-Kovács Viktória és Felvinczi Katalin (2015): *Pedagógus-Pálya-Motiváció*. Oktatási Hivatal, Budapest.